

Bitka kod Hadrijanopola

9. kolovoza 378. godine

Vladimir Posavec

Privatna klasična gimnazija, Zagreb

Nakon kratkotrajne djelomične stabilizacije prilika pod Konstantinom Velikim, polovicom IV. stoljeća za vladavine njegovih sinova zbog vjerskih sukoba i čestih građanskih ratova propadala je snaga rimske vojske. Vanjskopolitički položaj Carstva postajao je sve teži, a trajni pritisak barbara na granicama postajao je sve jači. U takvim je prilikama u posljednjoj četvrtini stoljeća došlo do provale Huna koji su pred sobom potiskivali Germane, što je kao posljedicu imalo pristizanje golemog broja Gota i Alana na obale donjeg Dunava, seobu kojoj se Carstvo nije moglo vojno suprotstaviti. Vizigotima je tako carska vlast, ne imajući drugog izbora, dopustila mirno naseljavanje na rimskome državnom području. Sudar kultura i mentaliteta urodio je, međutim, 9. kolovoza 378. godine rimskom katastrofom kod grada Hadrijanopola (danas Edirne, najzapadniji turski grad, oko 8 kilometara od granice s Grčkom).

Glavni je i najopsežniji izvor za bitku kod Hadrijanopola Amijan Marcelin (o. 330 – o. 400), suvremenik zbivanja, rođenjem Grk vjerojatno iz Antiohije, na glasu i kao posljednji veliki rimski povjesničar. Vojnik po zanimanju, služio je kao časnik pod carevima Konstancijem II. i Julijanom. Nakon smrti potonjega Amijan Marcelin nastanjuje se u Rimu gdje je počeo pisati *Res gestae*, djelo koje i završava opisom bitke kod Hadrijanopola.¹ Kao bivšem vojniku i suvremeniku zbivanja, Amijanovu detaljnom opisu bitke, kao i o događaja koji su joj prethodili, možemo uvelike vjerovati.

Zbog važnosti bitka nije zaobiđena u kasnijim sačuvanim povijesnim pregledima i kronikama gdje se uglavnom naglašava pogibija cara Valensa na bojištu. Tako je bitku opisao i grčki povjesničar Zosim, ali njegov je opis same bitke vrlo kratak, a naglasak je stavljen ponajviše na Valensovu smrt.² Sličan, još kraći spomen nalazimo u knjizi o carevima nepoznatog autora poznatoj pod nazivom *Epitome de Caesaribus*, iako se u njoj sam Hadrijanopol uopće ne spominje. U skladu s prirodom djela navodi se tek da je Valens poražen u sukobu s Gotima i da je život okončao spaljen.³

¹ Amm. Mar. XXXI, 13–19.

² Zos. *Hist. nova*, IV, 20–24. Pritom Zosim Gote naziva Skitima.

³ *Epit. de Caes.* 46.

Zašto je ta bitka važna? Radilo se ponajprije o teškom porazu rimske vojske. Osim malog broja pobjeglih, vojne snage kojima je na bojištu raspolagao Valens uništene se gotovo u potpunosti i europski je dio istočnog dijela Carstva ostao praktički nebranjen pred hordama Gota. Istočni je dio Carstva izgubio najkvalitetnije vojne postrojbe sastavljene od rimskih građana i većim dijelom od već relativno romaniziranih barbarskih vojnika uvježbanih na rimski način. Uz to, stradao je i velik broj visokih časnika. Amijan Marcelin ovaj poraz uspoređuje s rimskim porazom kod Kane 216. pr. Kr.,⁴ što ne treba čuditi, uzmemo li u obzir i pogibiju cara Valensa na bojištu. Valens je bio prvi i jedini rimski vladar koji je na bojnopolju stradao od ruke neprijatelja. U konačnici, Valensova je smrt na prijestolje dovela Teodozija I, koji će uvelike odrediti daljnji razvoj Carstva.

Valens, kako ga opisuje Amijan, nije bio čovjek visokih intelektualnih dometa. „Sklon okrutnosti, primitivne prirode, bez obrazovanja u umijeću ratovanja ili u slobodnim naukama. (...) U drugim stvarima je bio nepravedan i prgav i rado je slušao doušnike, ne razlikujući laž od istine; ljaga ovih mana nanosila je strašnu štetu i njegovim privatnim, svakodnevnim poslovima.”⁵

Valens se potkraj svibnja vratio iz Antiohije dovodeći znatne snage, a nakon nekoliko dana provedenih u Konstantinopolu nastavio je put prema Hadrijanopolu. Za to vrijeme njegov carski kolega na Zapadu, nećak Gracijan, nakon što je porazio Alamane, pohitao je na čelu vojske u pomoć stricu. Upravo je Valensova odluka da se sukobi s Gotima ne čekajući pomoć sa zapada koja mu je pristizala, glavni krivac za težak poraz koji je zadesio njegovu vojsku. Pa ipak, Valens je isprva postigao uspjehe u borbama s Gotima i moguće je da ga je to zasljepilo u daljnjim postupcima. Doduše, uspjeh je u neposrednoj blizini Hadrijanopola postigao vojskovođa Sebastijan,⁶ a ne Valens osobno, ali mu je to zacijelo ulilo znatno samopouzdanje. S druge, pak, strane Amijan izričito navodi da je Valens bio uznemiren Sebastijanovim povremenim izvješćima o uspjesima protiv Gota,⁷ a razdirala ga je također i zavist prema Gracijanovim uspjesima protiv barbara na Zapadu, kao i ljubomora na nećakove sposobnosti.⁸

⁴ Amm. Mar. XXXI, 19: „A u analima se ne čita ni o jednom događaju s takvim pokoljem, osim bitke kod Kane, iako su Rimljani više puta bili izigrani od strane Fortune...” Ovdje Amijan nije u pravu jer je mnogo teži i sramotniji poraz Rimsko Carstvo doživjelo 260. godine u srazu sa sasanidskom Perzijom pod vodstvom kralja Šapura I. Naime, te je godine kod Edesse u sramotnom rimskom porazu zarobljena cijela rimska vojska zajedno s carem Valerijanom, koji je tako postao prvi rimski car koji je dopao zarobljeničtva, a s njim je zarobljeno više od 60.000 rimskih vojnika.

⁵ Amm. Mar. XXXI, 14, 5–6.

⁶ Amm. Mar. XXXI, 11, 2–5.

⁷ Ovo osobito naglašava Zosim (IV, 20): „...prema njemu se uzbudio izniman stupanj zavisti. Iz ove zavisti proizašla je mržnja; sve dok ga naposljetku dvorski uškopljenici, na poticaj onih koji su izgubili zapovjedništvo, nisu optužili caru, koji je na taj način bio naveden da gaji nepravedne sumnje u njega.”

⁸ Amm. Mar. XXXI, 12, 1.

Na vijest o Sebastijanovom uspjehu Valens je odlučio da je pogodna prilika za napad na Gote. U tim se trenucima Valens nalazio u Melantijadi (danas Hoşköy), carskoj vili u neposrednoj blizini Konstantinopola. Tu je primio i Gracijanovo pismo o njegovu uspjehu i vijest da mu car dolazi u pomoć s jakim snagama. Valens je poveo svoju vojsku prema Hadrijanopolu kamo je stigao prvih dana kolovoza. Dana 6. kolovoza izvidnice su izvijestile Valensa da se oko 10.000 Gota kreće prema Hadrijanopolu, u čijoj je blizini Valens dao izgraditi tabor učvrstivši ga opkopima i palisadama.⁹ U taboru je uoči bitke Valens primio i Gracijanova poslanika, komesa Rihomera, koji mu je uručio Gracijanovo pismo s porukom da mu dolazi u pomoć i molbom da ne otpočinje bitku prije nego stignu zapadne postrojbe.

Valens je sazvao savjetnike na vijećanje i mada je većina smatrala da je bolje sačekati Gracijanove snage koje su žurile u pomoć, „pobijedila je ipak pogubna careva odluka i ulagivački stav nekih dvorjana koji su savjetovali da se požuri, da Gracijan u brzom naletu ne bi bio sudionik u, kako su smatrali, već dobivenoj pobjedi.”¹⁰ Ovdje dolazi do većeg razmimoilaženja između Amijana Marcelina i Zosima. Zosim, naime, tvrdi da je Sebastijan poslao dopis caru, „... želeći da ostane gdje je bio i da ne napreduje; budući da nije bilo lako dovesti takvo mnoštvo do redovnog angažmana. Štoviše, primijetio je da bi bilo bolje odugovlačiti rat uznemiravajući ih zasjedama, sve dok ne padnu u očaj zbog nedostatka potrepština, i umjesto da se izlažu bijedi i uništenju gladi, ili se sami predaju, ili napuste rimski teritorij i pokore se Hunima. Dok je on caru davao ovaj savjet, njegovi su ga protivnici na to nagovarali... marširati naprijed s cijelom svojom vojskom; da su barbari gotovo uništeni i da bi car mogao izvojevati pobjedu bez problema. Njihov savjet, iako najmanje razborit, naposljetku je prevladao, pa je car poveo cijelu svoju vojsku bez reda.”¹¹ Amijan pak tvrdi da su upravo na Sebastijanov poticaj pojedinci nagovarali cara da se ide dalje dok se tome protivio zapovjednik konjaništva Viktor koji je „... oprezan i obazriv, izrazio, a slično su mislili i mnogi drugi, gledište da treba sačekati carskog kolegu; tako bi se uz pomoć galskih odreda, lakše suzbila goruća barbarska nadmenost.”¹²

U svakom slučaju Valens je pokrenuo svoje snage ujutro 9. kolovoza i nakon ubrzanog marša oko 8 milja od Hadrijanopola rimska je vojska naišla na gotška kola postavljena u krug. Radilo se o tervinškim Gotima kojima je zapovijedao Fritigern, koji je odmah ponudio pregovore i razmjenu taoca. Valens je bio uvjeren u vlastitu brojčanu nadmoć ne znajući da se u pozadini nalazi jako konjaništvo

⁹ Amm. Mar. XXXI, 12, 4.

¹⁰ Amm. Mar. XXXI, 12, 5–7.

¹¹ Zos. IV, 24.

¹² Amm. Mar. XXXI, 12, 6.

greutvinških Gota pod zapovjedništvom Alateja i Safraka. Fritigern je ponuđenim pregovorima kupovao vrijeme očekujući dolazak konjaništva, ali računao je i na još jednu prednost. Rimska vojska „pregrijana ljetnom žegom, suhoga grla, posustajala je, dok su prostrana polja bila osvijetljena požarom koji su s tim ciljem neprijatelji zapalili dodajući drva i razne suhe stvari. Osim toga, postojalo je još jedno veliko zlo – i ljude i stoku morila je velika glad.”¹³

U napad je najprije krenulo rimsko konjaništvo, još dok su pregovori bili u toku, ali je konjanički napad odbijen i rimsko se konjaništvo povuklo iz sukoba. Bitku je odlučio dolazak gotskih pojačanja kojima su bili pridruženi i Alani i Huni. Veliki dio rimskih pješaka našao se u okruženju. „A sunce, visoko, prošavši sazviježđe Lava kretalo se k vječnoj Djevici, mučeći Rimljane već iscrpljene glađu, žeđi, pa čak i teškim teretom oružja. Na kraju su se pod teškim naletom barbara naši redovi pokolebali i, što je bilo jedino rješenje u krajnjoj nevolji, okrenuli se u bijeg kud je tko stigao.”¹⁴

O Valensovoj sudbini postoje dvije različite verzije koje spominje Amijan. Prema prvoj verziji car je poginuo na bojištu, ali njegovo tijelo nije nađeno.¹⁵ Druga verzija govori da su teško ranjenog Valensa vojnici odnijeli do neke seljačke kolibe u blizini bojišta. Kad su se Goti približili kolibi s namjerom da ju opljačkaju, carevi su ih ljudi iz potkrovlja počeli gađati strijelama nakon čega su Goti zapalili kolibu. Kad su carevi pratinci napustili kolibu i rekli Gotima tko se u njoj nalazio, bilo je već kasno.¹⁶ Zosim donosi samo posljednju verziju careve smrti: „Barbari su im se odlučno suprotstavili i tako izvojevali pobjedu da su sve pobili, osim nekolicine s kojima je car pobjegao u jedno neutvrđeno selo. Barbari su stoga mjesto opkolili s dosta drva, koja su zapalili. Svi koji su onamo pobjegli, zajedno sa stanovnicima, izgorjeli su, i to na takav način, da se carevo tijelo nikada nije moglo pronaći.”¹⁷ *Epitome de Caesaribus* navodi pak samo da je Valens izgorio u požaru koji su zapalili Goti.¹⁸ Sljedećeg su dana Goti pokušali zauzeti Hadrijanopol, ali je grad odolio opsadi.

Posljedice bitke bile su za rimsku državu vrlo teške. Iako se, prema Amijanovim riječima, oko trećina rimske vojske uspjela spasiti, gubici su bili strašni. Poraz je rezultirao uništenjem vojne jezgre istočnog dijela države. Amijan navodi gubitak od 35 tribuna, a poginuli su i sposobni generali Sebastijan i Trajan, te još neki visoki

¹³ Amm. Mar. XXXI, 12, 13.

¹⁴ Amm. Mar. XXXI, 13, 7.

¹⁵ Amm. Mar. XXXI, 13, 12.

¹⁶ Amm. Mar. XXXI, 13, 14–16.

¹⁷ Zos. IV, 24.

¹⁸ *Epit. de Caes.* 46.

uglednici kao Valerijan i Ekvitije.¹⁹ Budući da Gote nije imao više tko zaustaviti uslijedilo je pustošenje dunavskih provincija. Ipak, unatoč teškom porazu carska je vlast bila samo privremeno osakaćena i poraz kod Hadrijanopola nije označio propast Rimskoga Carstva.

Amijan Marcelin, kao najopsežniji izvor, ne iznosi brojčane podatke o veličini snaga obiju strana. Spominje tek 10.000 Fritigernovih Gota, no to nisu ukupne snage kojima su Goti raspolagali. O brojčanim snagama rimske vojske također nema nikakvih navoda. Ostaje nam stoga tek zaključiti da su rimske čete izgubile više od dvije trećine snaga. Jednako tako, nije poznata ni precizna lokacija bitke, osim njezina okvirnog smještaja nekoliko sati marša od Hadrijanopola.

---

¹⁹ Amm. Mar. XXXI, 13, 18.